

ԿՈՄԻՏԱՄԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ա .

Հայրենի երգն ես դու մեր՝
Վերադարձած հայրենիք :-
Դեմքիդ տանջանքն է դրել
Անագորույն մի կնիք :-
Եվ հանճարի հեռակա
Հուրն է հանգչում ճակատիդ ,
Ինչպես մարող ճառագայթ
Արարատի գագաթին : -

Բ .

Հայրենի ե՛րգն ես դու մեր
Հալածական , ինչպես ամպ ,
Որ քամիներն են ցրել
Եվ տարիներն ապստամբ :-
Ժողովրդի հանճարեղ
Սրտով երկնած ձայն ու շունչ ,
Որ բարբառել էս դարեր
Օտարության մշուշում :

Գ .

Առանձին ձայնն է ինչպես
Դառնում հնչյուն հայրենի -
Դաշնութեան մեջ լոկ հնչեղ
Հայրենական ձայների , -
Այդպես մեր հին դաշնության
Ով մարգարե տարագիր , -
Դու գտանում ես ահա
Ե՛վ ժողովուրդ , և՛ երկիր :

Դ .

Հայրենի երգ մեր վսեմ ,
Հազարամյա՛ մեր հանճար , -
Լոկ ժողովո՛ւրդն է հյուսել
Քո դաշնությունը պայծառ , -
Քեզ ժողովո՛ւրդն է խոնարհ
Տառապանքով իր ծնել ,
Իր աւյունով պահել վառ ,
Իր ոգու մեջ ընդունել ...

Ե .

Քեզ ժողովո՛ւրդն է չարքաշ
Իր բոբբ շնչով տվել շունչ , -
Ո՛չ մի իշխան կամ արքա
Քեզ չի՛ պահել իր նաշում :-
Թեէ՛ հայրենի , թե՛ օտար
Տիրողների համար միշտ
Եղել էս - ձա՛յն որոտան ,
Եվ հա՛ր օտար , և ուրի՛շ :-

Զ .

Դու աշխատա՛նքն ես երգել
Եվ քրտինքը մաճկալի , -
Անջու՛ր հանդեր ու հերկեր ,
Սիրո երգեր անձկալի ...

Դու պանդուխտի տարագիր
Սիրտն ես երգել կարոտող՝
Անհայրենիք արագիլ՝
Կապված հուշի նարոտով : -
Է .

Հնչյուններ ես հավաքել
Հենքի համար քո երգի
Դու՛ հանդերից մահաբեր
Հայրենական եզերքի , -
Եվ հայրենի հանդերի
Մրմունջներից չմարող
Հյուսել ես երգ անթերի
Սերունդների համար նոր : -
Ը .

Դու երգել ես միայն ճորտ
Ժողովրդի համար մեր
Երգեր՝ կյանքի նման խոր
Եվ գրկանքի նման վեհ :-
Եվ երգերում քո անհուն -
Ժողովրդի սրբազան
Մե՛րն է միայն վեհանում
Եվ աշխատանքը դաժան :-
Թ .

Դու երգել ես միայն բորբ
Ժողովրդի սրտում մեր
Վառվող ցնորքն անհողորդ՝
Իր գալիքի մասին վեհ :-
Հայրենիքի՛ մասին նոր ,
Կյանքի , որ հաշտ ու ազատ -
Ծնվելու է արյունով
Եվ զոհերով սրբազան .. .

Ժ .

Քո ժողովո՛ւրդն է խոնարհ
Քո երգերում անրջել՝
Իր կյանքի տենչն անհնար
Եվ սիրո շունչը հնչեղ :-
Խաղաղությունն հաշտ ու սուրբ՝
Տանիքների վրա մեր , -
Եվ սիրո խոսք ու շշուկ ,
Հասկերի երգ ու համերգ .. .

ԺԱ .

Մեղմ՝ կարկաչում էր քո ջերմ
Երգը՝ երկրում մեր անշող -
Տանիքների վրա մեր

Եվ սրտերի դողանջող :
Կարկաչում էր նա հուշիկ ,
Մինչև խորշակն այն դաժան
Հուշ դարձրեց ու փոշի
Երկիր ու երգ սրբազան .. .
ԺԲ .

Քեզ չմնաց անգամ քո
Հայրենի հող կոչող սև
Այն հեռաստանն արնակոխ
Որ քո ցնորքն էր լուսե :
Քեզ չմնաց անգամ ժանտ
Այն արեգակն հայրենի ,
Որ ավելի ' էր դաժան ,
Քան թշնամին վայրենի ...
ԺԳ .

Քեզ չմնաց անգամ քո
Գորշ ժողովուրդն այն չարքաշ ,
Որ , ինչպես եզ գլխիկոր ,
Տքնում էր լուռ ու չարքաշ ,-
Սև գրկանքում մտորող
Քո ժողովո՛ւրդն անգամ հեզ ,
Որ լոկ հացի ու սիրո
Հոյզերո՛ւ վ էր սնում քեզ .. .
ԺԴ .

Քո ժողովուրդը չարքաշ ,
Հազարամյա գրկանքով ,
Հազա՛ր սրով զարկած հար՝
Մարտիրոսյա լ իր կյանքով –
Իր եզերքում հայրենի
Հազիվ գտած հող մի բուռ –
Քշվե՛ լ է հար իր բնից ,
Իր խրճիթից ընդհանուր .. .
ԺԵ .

Քեզ չմնաց անգամ քո
Հայրենիքում դեռ աճած՝
Մի բուռ ցնորք , մի խուրճ խոտ
Կամ թոնիրում թխած հաց ...
Գերի երկրում քո անթով
Անգամ մի մա՛յր , որը քեզ
Մնե՛ր անգին իր կաթով
Եվ հավատով իր փրկեր .. .
ԺԶ .

Չար ուրազան մի շաչող ,
Դաժան մրրիկ մի ահեղ –
Քշեց շյուղի նման չոր ,
Հողմի նման խելահեղ ,-
Եվ տերևներ ինչպես հին՝
Ծառից ընկած ու անկյանք –

Քշեց երախը մահի
Թե՛ մայրերին , թե՛ մանկանց ...

ԺԷ .

Զարհուրելի եռանդով ,
Ինչպես քաղցած մի գազան –
Սրբեց կամքով մի քանդող
Երկիր ու տուն սրբազան ...
Լափեց եզերքը քո հին՝
Ե՛վ ժողովուրդ , և՛ վաստակ ,
Եվ անապատ ամայի
Դարձավ երկիրն Հայաստան ..

ԺԸ .

Ինչպես գրքից պոկված թերթ ,
Կամ չորացած արտի շյուղ ,
Նետված հողմով այն անեզր
Մահվան քամուն ու փոշուն ,
Դու՛ հանճարի նման մեր՝
Հագարամյա ուրվական
Դարձար տերն մահամերձ ,
Քշված ոգի ու վկա ..

ԺԹ .

Հողմով տարված ինչպես շյուղ , -
Ուղիներում դու տեսար
Հրաճարակ կյանք ու խուղ ,
Եվ ժողովուրդ հրկիզած :-
Ինչպես մահո՛ւ մանգաղով , -
Տեսար գյուղե՛ր դու հնձած , -
Այս ժողովո՛ւ ւրդն էր քո ողջ ,
Որ քեզ սվեց երգի ձայն ..

Ի .

Եվ արդեն խո՛ւ դարձած հողմ ,
Խուղերի ծուխ ու փոշի՝
Քշված ձեռքով անողորմ
Զարհուրելի մի ուժի , -
Խելակորույս քո ոգին
Դո՛ւրս շարտվեց երկրից հար , -
Եվ թափառեց տարագիր ,
Իբրև մեռա՛ծ երգի բառ :

ԻԱ .

Վիթխարի եզ մի ինչպես՝
Սովից տոչոր՝ հանկարծ գա ,
Լիզե մի ողջ ոսկի դեզ
Եվ չթողնի հե՛ տք անգամ , -
Այդպես աղետն այն զարհուր
Անցավ բարձրիկ քո դաշտից , -
Եվ դաշտն ամբողջ դարձավ մու՛ր ,
Ինչպես արտը երաշտից :-

ԻԲ .

Հալածակա՛ն , որպես քո

Ո՛ր ժողովուրդն այն պահին –
Խելակորույս քո ոգով
Չտրվեցի՛ր դու Մահի ...
Ո՛չ,- չմեռա՛ր այնժամ դու ,
Այլ սարսափից խելագար՝
Երազեցիր դառնալ տուն ,
Որ աշխարհում էլ չկար ...
ԻԳ .

Եվ՝ սարսափից խելագար
Ե՛վ գզգզված , և՛ բոկոտն
Մահվան սքեմ դու հագար
Եվ սնվեցիր քո ոգով :-
Բայց քո ոգին չքամեց
Եվ չէ՛ր կարող քամել ժանտ
Այն զոհերի մեծամեծ
Արյունը սուրբ ու անչափ ...
ԻԴ .

Անհնարին էր , վարպետ ,
Որ քո ոգին ստեղծող
Հղիանա՛ր ու արբեր
Ավյունով ժանտ ու խոցող ...
Անհնարին էր , որ քո
Երգի ոգին հանճարեղ
Նայիրական իր երգով
Այնժամ երգեր մի արև ...
ԻԵ .

Անհանգրվան , ինչպես նոր ,
Հալածական Արքա – Լիր՝
Սրտում քո՝ սո՛ւրբ մի ցնորք՝
Անէացած մի երկի՛ր , -
Զգեցած մահ ու սարսափ ,
Տեսած և՛ ահ , և՛ դժոխք , -
Ինչպես կարող էր անսալ
Ոգին քո կյանք ու ցնորք ...
ԻԶ .

Քո հին սրինգը գրկած ,
Իբրև մանուկ մի ազատ ,
Որ դեռ պահում է երգած
Երգերիդ շունչն հարազատ , -
Քո այդ եղեգն երգեցիկ
Հեռու ավեր դու տարար ,
Բայց դու երբեք չերգեցիր
Նրանով – ե՛րգ փրկարար ...
ԻԷ .

Անհանգրվան տարվեցիր
Երկրից – երկիր , որպես մերկ ,
Անհայրենիք մուրացիկ ,
Որ հացի տեղ – ունի ե՛րգ :-
Բայց չլսեց ոչ ոք քեզ ,

Քեզ ոչ մի սիրտ չգրած , -
Միայն քամին մորմոքեց ,
Միայն անձրևն իջավ ցած ...
ԻԸ .

Եվ ափերում այն օտար ,
Ուր քեզ նետեց հողմը սև –
Դու ունկնդիր չգտար ,
Իսկ պատահմամբ թե լսեց
Քեզ մի անցորդ կամ մոլոր
Մի ուղևոր ահաբեկ , -
Տեսար , որ նույն հողմերով
Քշվածներ են նրանք հեք ...
ԻԹ .

Նրանք՝ իրենք – տարագիր ,
Իրենք՝ և՛ որբ , և՛ անճար –
Ունկնդրում են քո երգին ,
Որ երագեն ու տենչան , -
Որ՝ բռնելով քո թելից
Իրենց սրտով կարոտող
Դառնան երկիրն այն էլի ,
Գոնե հուշով փարատող ...
Լ .

Ինչ պիտի տար սրտին քո ,
Քո հանճարին որբացած
Նրանց անհող արցունքով
Ցողված ոգիդ նրբաձայն ...
Հեռու երկրից քո այն վառ ,
Ժողովրդից դարձած հուշ –
Ո՞նց քո ոգին որոտար
Կարոտանքից նրանց ուշ ...
ԼԱ .

Որքան էլ պիրկ նա լիներ՝
Ստեղծագործ քո ոգին –
Ո՞ր դաշտերում նա հիներ
Երգն իր անմահ մորմոքի ...
Ա՛խ ծաղկի սերմն՝ հայրենի
Հող չի՛ հաճախ ճանաչում , -
Բայց սե՛րմն հոգու – միայն իր
Հայրենիքում է աճում ...
ԼԲ .

Ամայացա՛ւ քո ոգին ,
Ինչպես անջուր հանդի հող ,
Եվ մազերին քո չոքեց
Ձմեռ ու ձյուն անողոք :-
Եվ գետնահար , որպես ծառ՝
Պոկված հողմով կատաղի –
Բեկվեց ոգին քո պայծառ՝
Առանց բույրի ու շաղի :-

ԼԳ .

Քո հեռավոր երկրի ջեռ
Արոտների նման ա՛յն ,
Որ դարձրեց սև մի ձեռք
Հերկ՝ խորշակյալ և ունայն , -
Խորշակյալ դաշտ դարձավ չոր
Այդպես ոգի՛ն քո հնչեղ ,
Որ ո՛չ արև կենսաշող ,
Ոչ յուսի շող չչնչեց : -

ԼԴ .

Հո՛ղ ցանեցիր ու մոխիր
Քո մազերին գառամյալ , -
Եվ՝ հալածված ոսոխից՝
Երազեցիր միայն մահ ...
Զառանցանքի մէջ զարհուր
Երազվեցին քեզ հեռվից -
Հրդեհ ու ջարդ ընդհանուր
Եվ գլխատում արևի ...

ԼԵ .

Ապա խավար իջավ խոր
Եվ հանճարեղ քո ոգում
Փռվեց գիշեր ու ժխոր ,
Եվ մտքի մուժ բորբոքուն . -
Եվ տարինե՛ր անցան սին ,
Եվ քո ոգին խելագար
Կիզվեց հուրո՛վ այն զագիր ,
Մինչև գիշեր վերջին գար : -

ԼԶ .

Ո՛վ հարենի մեր երգի
Հրե հանճար տառապած ,
Դու չտեսա՞ր քո երկրի
Արշալույսը փառապանծ ...
Իբրև աճյուն դու եկար ,
Իբրև մեռա՛ծ տարագիր , -
Հին դաշնության դու վկա
Եվ առաջին քարակիր ...

ԼԷ .

Անհանգրվան , ինչպես մի
Տերև , պոկված իր ծառից՝
Քեզ վտարեց մի քամի
Քո հայրենի աշխարհից , -
Եվ քո ոգում՝ հայրենի
Հուշն արյունով նա նշեց -
Զառանցանքով արյունի՝
Հորդած կարմիր մի գիշեր ...

ԼԸ .

Ճի՛շտ է վարպետ : - Քո ոգուն
Իջած մուժի՛ն նման մառ -
Եվ հալածող մահաթույն ,

Եվ խավարի պէս խավար , -
Այն օրերում մեր երկրի ,
Մեր աշխարհի ' վրա ողջ -
Իջել էր սե ' ւ ավերքի
Զարհուրելի մոայլ քո ' դ ...
ԼԹ .

Այն օրերին արդէն մեր
Ողջ աշխարհում համարյա '
Նստե ' լ էր սև , ինչպէս նեռ ,
Մեր սև ոսոխն հնօրյա , -
Ինչպէս բերքի տեղ հանդի '
Հնձեն թուփեր վարդենի , -
Այդպէս մահու գերանդին
Հունձն էր արել արդէն իր : -
Խ .

Ո ' դջ աշխարհում արդէն մեր ,
Ծայրեհծայր համարյա
Կենդանի հունտ էր ինչ դեռ
Պարտեզներում հնօրյա
Եվ ' ամենից առաջ ' ինչ
Բողբոջ ու ծի ' լ էր ոգու '
Որ շյուղ անգամ էլ չաճի -
Հնձել էր ձեռքն ահարկու :-
ԽԱ .

Վերջին հողի վրա լոկ ,
Վերջին քարին հայրենի ,
Ցցված կղզու նման շող
Օվկիանում արյունի , -
Վերջին քարի վրա այդ ,
Դեռ մնացած անողող '
Զառանցում էր հուսահատ
Մեր ժողովուրդը ' դեռ ողջ
խԲ .

Զառանցում էր կիսամեռ
Ժողովրդի մեր մի բուռ
Մնացորդը , որ չունէր
Էլ փրկության կարծես դուռ :-
Հորդաններով ամեհի '
Շրջապատված ու ողող '
Տերն էր նաև " հայրենի "
Քշում անդունդն անողոք ...
ԽԳ .

Ինչպէս մարդկանց նավաբեկ '
Կառչած լաստին մոտեցող -
Ծովահենն է հրում լերկ
Մոլեգնությամբ դեպի ծով . -
Ժողովրդի ինչպէս մեր
Բեկորները այդ չնչին . -

“ Հայրենական ” տերն էր դեռ
Հրում անդունդը վերջին .. .

ԽԴ .

Փորձանքներից հարատև
Արդեն կորած , անուղի ,
Այդ շուղն անգամ մահամերձ
Ժողովրդի ու հողի , -

“ Իր ” տերերի ձեռքով սև ,
Որպես դիակ՝ կրծքին քար –
Պիտի սուզվեր վերջապես , -
Թե փրկությունը չգար ...

ԽԵ .

Բայց փրկությունը եկավ
Խոր խավարում , ինչպես լույս
Արեգակի հեռակա ,
Որ ճառագում է վերուստ ...

Որպես հրա՝ շք նա եկավ ,
Որպես որո՝ տ շառաչեց ,
Խնդությունից խելագար ,
Մի փրկչի՝ պես փառաճեմ .. .

ԽԶ .

Մեզ հայրենի տվեց հող ,
Հերկ՝ ձեռքերով մեր հերկած ,
Դաշտ՝ արգանդում իր պահող
Հանճարի հունտն արևկա ,
Հանճարի հուրը այն որբ ,
Որ դարերից մինչև մեր
Այս օրերը հրաբորբ
Երզն է երկնել մեր անմեռ .. .

ԽԷ .

Եվ եզերքում մեր նորոգ ,
Հայրենիքում ահա մեր
Արդ ողջունում ենք սիրով
Քո վերադարձը վարպե՛ տ :-
Իր տարագիր հանճարի
Վերադարձն է տոնում արդ
Ժողովուրդը քո արի
Հայրենիքով իր անպարտ :-
ԽԸ .

Հագարամյա ճորտ անհող
Իմ աներկիր ժողովուրդ ,
Էլ չկա քեզ կործանող
Ոչ մի դժնի , խեղդող ցուրտ . -
Եվ հնամյա իր երգով
Գիրկն է դառնում քո անմահ –
Ահա քո շուրջը երգող
Քո ձայնապետը անմահ :-

ԽԹ .

Վերադարձել է ահա

Քո հայրենիքը ազատ ,
Մեռած սրտում քո պահած
Նրա փոշին սրբազան .
Գուրգուրեցի ը այն խավար
Զառանցանքում քո անդուռ ,
Բայց չբացվեց քեզ համար
Դարձի շավիղ դեպի տուն .. .
Ծ .

Հալածական երգ մեր հին ,
Հանճարեղ ձայն դու մեր որբ ,-
Դեմքիդ կնիքը մահի ,
Բայց միշտ անմահ ու միշտ բորբ .-
Չորս ծայրերում աշխարհի
Ինչքան եղար դու խաչված ,
Մինչ հայրենիք դառնայիր`
Նոր պայքարում նվաճված .. .
ԾԱ .

Օ՛ , հնամյա դու մեր յույս`
Ոգու զրույց դու մեր հին ,
Որքան զրկանք ու կորուստ
Եվ լուսե գոհ մենք բերինք –
Մինչ այս դարձի համար քո ,
Ե՛՛ վ հայրենի , և՛՛ ազատ –
Այլ պայքարով ու երգով
Հիմնեցինք հող հարազատ : –
ԾԲ .

Եվ չգիտեմ ես՝ արդյոք
Կա՞՞ աշխարհում մի այլ երգ ,
Որ քո երգի նման խոր ,
Եվ արնաթոր , ինչպես վերք –
Ժողովրդի սրտում իր
Տարիներով որբացած
Լինի այնքա՛ն մտերիմ ,
Որքան ուղին՝ նոր բացած :
ԾԳ .

Եվ չտեսար , ո՛՛ վ երգիչ ,
Այս հայրենիքը նորոգ ,
Որն իբրև մայր ամոքիչ
Արևային իր սիրով
Բուժեր քո սիրտը խոցված
Սև տեգերով անցյալի ,
Դափնեպսակ դներ պարզ
Քո ճակատին պանծալի :
ԾԴ .

Իբրև աճյուն դու եկար
Քո հայրենիքը , որ քեզ
Հուշ էր թվում սրբացած ,
Մեռած զրույց , որ որպես
Արդեն անդարձ , կորած հեք ,

Ննջած մի այր՝ դրած հող , -
Չի՛ բարձրանա էլ երբեք ,
Որ արևի ըմպե շող .. .
ԾԵ .

Արդյոք կարո՞ղ էր քո սուրբ ,
Բեկված հոգին երագել ,
Որ դառնալու ես մի օր
Քո հայրենիքը վսեմ ,
Որ պիտի շուրջդ բուրի
Սերն ու գգվանքը մեր այս
Եվ Չարենցը համբուրի
Քո շրթունքները մեռած .. .
ԾԶ .

Բայց հայրենի երկրում քո ,
Մայր քաղաքում նրա հին ,
Պատվանդանի վրա նոր
Եվ սրտերի վրա հիր՝
Ահա մարմինը քո սուրբ ,
Իբրև մասունք զմռսած՝
Բարձրացել է վեհաշուք
Եվ բարձաբերձ՝ իբրև սար ...
ԾԷ .

Սեր է բերել և գորով
Քո ժողովուրդն ահա քեզ –
Քո հնօրյա երգերով
Օրորելով սիրտդ կեզ . -
Սիրտդ տանջանք տեսած լոկ
Եվ չարչարանք կրած հեզ , -
Ահա քեզ փառք երգելով՝
Այնքան հպարտ ենք արդ , տե՛ս ...
ԾԸ .

Կարոտով խոր իբրև վերք
Եվ երկյուղով սրբազան –
Խոնարհվել եմ ահա ես
Աճյունիդ դեմ երգաձայն , -
Սիրտն ու հոգին իմ ահա
Նույն ափսոսանքն են հորդում՝
Օ՛ , իմ անդարձ ննջած հայր ,
Որ չտեսար քո որդուն .. .
ԾԹ .

Կարծես տեսել եմ ես քեզ ,
Մանկությունից մինչև մահ
Դեզերել եմ կարծես ես
Ուղիներում այն ամա , -
Բռնած քո ձեռքը դողդոջ ,
Հանուն ջրի ու հացի՝
Դեզերել եմ որպես գող՝
Կույր իմ հոր հետ մուրացիկ .. .

Կ .

Այդպես բռնած ձեռքը ծեր
Հալածական իմ հոր՝ ես
Հաց եմ լեղի մուրացել
Հեռուներում աղեկեզ .-
Ցուրտ բակերում ժամերի
Հիվանդ հոր հետ իմ պառկած՝
Երազել եմ ես մեր հին
Տունն հեռավոր , ինչպես հաց ...

ԿԱ .

Եվ հեռավոր մի ժամի
Պատերի տակ ցրտահար՝
Ես առաջին անգամ ինձ
Երջանիկ եմ տեսել , հա՛յր :-
Հա յր , առաջին անգամ ես
Կյանքում ժպիտ տեսայ քո
Շրթունքներին , երբ որ քեզ
Մի բաժակ թեյ տվի գոլ .. .
ԿԲ .

Հետոյ փակել եմ հոգնած
Քո աչքերը՝ ընկած խոր , -
Եվ քարերին այն պառկած՝
Ննջել կողքին մեռած հոր :-
Առավոտյան իմ մռայլ ,
Իմ մեռած հոր դեմքին ցուրտ –
Երանության անայլայլ
Ժպիտն էր նույն հանգչում լուրթ ... .
ԿԳ .

Եվ հողմերին հեռավոր
Տալու մարմինը քո հայր ,
Կարո՞ղ էի ես արդյոք
Զառանցանքում անգամ վառ –
Օ՛ , երազել անգամ լույս
Վերադարձիդ մասին այս , -
Որ հայրենիք ես գալու ,
Իբրև աճյուն գմռած ...

ԿԴ .

Մի թե՛ իրօք դու այն բիրտ
Ծերունին չես ննջած հար ,
Որ անունով միայն իր
Կոմիտաս չէր , այլ Աբգար :-
Ինչպես մեռած մարգարե
Քարաքանդակ իր նաշում ,
Մի թե՛ դու չես երկարել
Այն իրիկվա մշուշում ...

ԿԵ .

Եվ մատները այն դողդոջ ,
Մոմէ մատներն այն բարակ ,
Որ փակեցին մի օր քո

Հոգնած կոպերն անկրակ՝
Չէի՞ն արդյոք այն իմ խեղճ
Մատները որք՝ դեռ գերի
Նվագների տրտմաշեշտ
Եվ Տերյանական երգերի ...
ԿԶ .

... Իբրև մեռած մարգարե՝
Պառկել էր նա այդպես միշտ .
Դեմքը մի քիչ երկարել
Եվ խաղաղվել էր ընդմիշտ :-
Իսկ անդազադ նրան երբ
Իջեցրինք գերեզման –
Խաղաղությամբ նայեց վեր
Եվ արքայի էր նման ...
ԿԷ .

Եվ վայրկյանին ահա այդ ,
Երբ որպես սուրբ մի նաշից ,
Արքայական վեհությամբ
Նայեց նա խեղճ իր փոսից , -
Ես հասկացա , որ այդ խիստ ,
Այդ մռայ մարդն աշխարհում
Բարի մի հայր էր միայն
Եվ տխրությունն էր սիրում ...
ԿԸ .

Այն տխուր մարդն էր , որ իր
Մռայլ տեսքի տակ ուներ
Մի անսահման սիրող սիրտ
Եվ երազի հեռուններ , -
Որ ահաբեկ իր կյանքում
Ոչ մի անգամ չժպտած ,
Բայց գիտեի , որ հոգում
Ունի հուրեր մշտակայծ ...
ԿԹ .

Տխուր մի մարդ էր նա լոկ
Եվ երազող ուներ սիրտ ,
Ուներ ոգի համբերող , -
Դեմքն էր նրա միայն բիրտ :-
Դեմքն էր նման փականքի ,
Որ նա երբեք չբացեց . -
Ահաբեկվել էր կյանքից
Եվ գրկանքից քարացել :
Հ .

... Ո՛չ մի անգամ չժպտաց
Նա հոգնատանջ իր կյանքում :-
Տեսա ամպի պես մթնած
Ես նրա դեմքը մանկուց :-
Գոց մնաց դուռն երկաթե
Մինչև վայրկյանը մահվան , -

Եվ միայն մայրս գիտեր ,
Որ այնտեղ սերն է պահված :
ՀԱ .

... Չհամբուրեց աշխարհում
Զավակներին նա երբեք , -
Եվ ժամերով նստած լուռ`
Չպատահեց , որ արբեր :-
Մարդու հանդեպ չարացած`
Ո՛չ խոհերի , ո՛չ հացի
Նա չունեցավ բարեկամ ,
Լռությունից իր բացի :
ՀԲ .

... Եվ տարիներ միայն վերջ`
Արդեն բեկված , արդեն լուրջ`
Նոր հասկացա միայն ես ,
Երբ նրա պես դարձա լուռ –
Որ երգերում բոլոր իմ
Եվ խոհերում այնքան վեհ`
Ինչ կա անհուն ու խորին ,
Այդ միայն ն՛ա է տվել ...
ՀԳ .

... Որ իր ամբողջ կյանքում լուռ
Ի՛նչ չէր վատնել նա երբեք ,
Ի՛նչ չէր այրել իբրև հուր
Եվ չէր երգել իբրև երգ , -
Երազներում իր տխուր ,
Պահած անգամ իրենից . -
Թաքցրել է այնքան խոր ,
Որ իբրև գանձ բաշխի ինձ ...
ՀԴ ..

Կա տառապանք անվեհեր
Նայիրական քո դեմքին`
Խոհն աշխարհի այն ավեր ,
Շողն հանճարի աներկիր ...
Նա էր այդպես պառկել վեհ
Մի օր հողե իր փոսում –
Որպես վկա հանճարեղ`
Հազարամյա մի նաշում ...
ՀԵ .

Եվ հիրավի՛ .- դու անմահ
Հայրն ես երգի մեր համայն ,
Որ տարագիր գտած մահ
Տուն ես դարձել արդ միայն :-
Դու թաղվելու ես եկել
Երկրում քո նոր , որ արդեն
Դարձել է հաշտ ու հզոր
Եվ քեզ բերում է վարդեր ...
ՀԶ .

Կարդում եմ ես քո հոգնած ,

Մագաղաթյա կոպերին
Եվ ճակատի վրա բարձր –
Մտերմություն մի վերին :-
Նույն մտորումն ու անհուն
Նայիրյան խոհն հարազատ , -
Նույն երազանքն անանուն`
Հազարամյա ` երազած :-
ՀԷ .

Ճգնավորի դեմքով ծեր`
Մարտիրոսի դեմքով սուրբ , -
Օ´ , ուրվական դու վսեմ ,
Թափառական մեր Հիսուս , -
Ճգնավորի ճակատով
Եվ մորմոքով վկայի`
Նո՛ր ես հառնում ահա դու
Իբրև վկա ներկայի ...
ՀԸ .

Օ´ , վարդապետ անվեղար ,
Որ վայրերում վրդովիչ
Ձայնի հովի ` վ լոկ եղար`
Ձեռքիդ սրինգ մի թովիչ :
Դու աղոթքի փոխարեն
Ձայն խնկեցիր միայն վեհ –
Դեպի երկինք , որ բյուրեղ
Ժողովրդիդ սիրտն էր մեծ ...
ՀԹ .

Ո՛վ Նայիրյան հանճարի
Հազարամյա դու տեսիլ , -
Որքան զրկանք ու չարիք
Դու աշխարհում կրեցիր , -
Մարտիրոսյալ հավիտյան ,
Որպես անհող մարգարե –
Դու հանգրվան չգտար
Կյանքում – դարեր ու դարեր : –
Չ .

Եվ միայն արդ , Նահպե ` տ ,
Գիսախոռով , կորացած ,
Հազարամյա հոգնաբեկ
Թափառումից քո դարձած`
Պիտի հառնի շողշողուն
Հանճարիդ հուրն այգաբեր , -
Եվ խոր հանգչեն մեր հողում
Քո ոսկորներն հոգնաբեկ ...
ՉԱ .

Իբրև աճյուն դու դարձար
Քո հայրենիքը ազատ , -
Իբրև մասունք մի պայծառ ,
Իբրև նշխար հարազատ , -
Եվ հայրենի քո հողում ,

Հին հանճարի իբրև սերմ՝
Կբարձրանա՝ նա բեղուն ,
Երկրիդ ցողով ցողված ջերմ :-
ՁԲ .

Իբրև աճյուն դու դարձար , -
Բայց հայրենի երկրում քո
Հանճարիդ հունտն հրացայտ
Կբարձրանա՝ նոր բերքո՝ վ :-
Բեղմնաւորված սրբազան
Քո աճյունով և անեզր
Արեգակով մեր կիզած՝
Հողն հազար ծի լ կտա մեզ :
Ձ .

Մե՛ծ ցնծություն է հիմա
Մեր սրտերում , ո՛վ երգիչ :-
Տոնն է երգի իր անմահ
Տոնում հառնած մի երկիր :-
Դարձի համար քո այս վեհ ,
Վերադարձի քո անմահ –
Կյանք ենք կերտել արդեն մենք
Ե՛վ արևոտ , և՛ անմար :
ՁԴ .

Վերադառնա՛ն պիտի դեռ
Հազա ր սրտեր տարագիր ,
Զարհուրելի հեռուներ
Տարված հողմով հարաբիրտ :-
Իբրև սրտե՛ր կենդանի ,
Իբրև աճյուն կամ մասունք –
Սրտեր քանի՛ , դեռ քանի՛ –
Հողն են իրենց երագում ...
ՁԵ .

Վերադառնա՛ն պիտի դեռ
Հայրենի հողը բուրյան՝
Իբրև նորո՛գ երկրի տեր՝
Ե՛վ Թումանյան , և՛ Տերյան :-
Շիրիմներից իրենց որբ
Իրենց դարձին են նայում
Ե՛վ Դուրյանի սիրտը բորբ ,
Ե՛վ Մեծարենցն հմայուն : –
ՁԶ

... Միջագետքից – Օրենբուրգ ,
Հելեսպոնտից մինչև Վան , -
Ո՛ր աշխարհում արդյոք սուրբ
Չկա մասունք Նայիրյան ...
Ո՛ր ավիերով աշխարհի
Քո մերկ ոտքերը չանցան , -
Օ՛ր , նայիրյան հանճարի
Հազարամյա Սերմնացան ...

ՁԷ .

Պիտի դառնան դեռ հերթով
Տարագիրներն այդ անթիվ , -
Որ աճյունով կամ սրտով
Դառնան աղբյուր եռանդի :-
Կենդանի սիրտ , թե աճյուն –
Իբրև հունտեր հանճարեղ ,
Բեղմնաւորե՛ն պիտի սուրբ
Հայրենի հողն այդ իրենց : –
ՁԸ .

Իսկ դու՛ , ոգի՛ երգի մեր ,
Վերադարձած արդեն տուն , -
Օ , սրբազա՛ն բերքի պես
Ընդունեց սիրտը խնդուն , -
Ցնծությունից խելագար
Ժողովրդի սիրտը քեզ . -
Իբրև աճյուն դու եկար ,
Բայց իբրև կյանք ընդունեց :-
ՁԹ .

Ինչպես երգերը քո ջերմ ,
Ժողովրդի սիրտը մեծ
Իբրև բարիք , իբրև սերմ
Մի ոգեղեն ընդունեց , -
Քեզ կընդունե այդպես հար
Հայրենի հողն արդարև –
Ե՛վ քո աճյունը արդար ,
Ե՛վ քո ոգին հանճարեղ : –
Ղ .

Թո՛ղ ամոքվի վերջապես
Հազար սրով զարկած խոր –
Միտող հողում մեր հրկեզ ,
Որպես գրկում սիրած մոր :-
Որպես վսե՛մ ողջակեզ՝
Հոգնած աճյունը քո թո՛ղ
Գտնի հանգի՛ստ վերջապես –
Եվ հայրենի դառնա հող .. .
ՂԱ .

Եվ հայրենի այդ հողից ,
Չանցած զարուն մի քանի –
Կելնեն շքե՛ղ և ուղիղ
Երգի շյուղե՛ր կենդանի :-
Եվ շշունջում գեղեցիկ ,
Հնչեղ երգում նրանց խոր –
Կապրի հանճարը քո ջինջ՝
Անմահ երթի՛ ելած նոր .. .
ՂԲ .

Կխաղաղվի՛ վերջապես
Խոնջած աճյունը քո հար :-
Դարձած մոխի՛ր կենսաբեր ,

Դարձած ավյո՛ւն , դարձած քար :-
Անէացա՛ծ , սրբացած
Կապրի ոգիի հմայող՝
Դարձած ելնո՛ղ երգի ձայն –
Եվ հարենի դարձած հող